

Η προσάρτηση της Αυστρίας από τη Γερμανία, το περίφημο Άνσλους όπως ονομάστηκε (11 Μαρτίου του 1938), ήταν το πρώτο δείγμα της απειλής που χτυπούσε την πόρτα των Βαλκανίων. Στις 29 Σεπτεμβρίου 1938 υπογράφηκε η επονείδιστη συνθήκη του Μονάχου. Οι Αγγλογάλλοι χάριζαν στη Γερμανία ολόκληρη την Τσεχοσλοβακία, με αντάλλαγμα την ησυχία τους. Ως τις 15 Μαρτίου του 1939, ο Χίτλερ την κατάπιε.

Ο άλλος εταίρος του άξονα, ο Μουσολίνι, έστειλε τις δικές του φάλαγγες να καταλάβουν την Αλβανία (7 Απριλίου 1939). Στο επιθετικό τόξο, το βέλος που στρεφόταν προς τα Βαλκάνια τεντωνόταν ήδη στη χορδή της καμπύλης που σχημάτιζαν η Ιταλία με την κατακτημένη Αλβανία, η Αυστρία και η Τσεχοσλοβακία που αποτελούσαν πια γερμανικά εδάφη και η φασιστική Ουγγαρία. Θα συμπληρωνόταν με τη Ρουμανία.

Το αποτυχημένο βενιζελικό κίνημα του 1935 έδωσε την ευκαιρία στην ελληνική Δεξιά να απαλλάξει το στράτευμα από την πλειοψηφία των δημοκρατικών αξιωματικών. Χωρίς να συναντήσει ουσιαστική αντίδραση, το πραξικόπημα της 4ης Αυγούστου (1936) από τον Ιωάννη Μεταξά σταθεροποιήθηκε. Κομμουνιστές και συνδικαλιστές βρέθηκαν στην πρώτη σειρά των διώξεων με φυλακίσεις, εξορίες, βασανιστήρια και την υποχρέωση να υπογράψουν «δήλωση μετανοίας».

Ο περιβόητος υπουργός Ασφαλείας Κωνσταντίνος Μανιαδάκης εφάρμοζε πρωτοποριακές μεθόδους εξευτελισμού και βασανιστηρίων (καθαρτικό, πάγος κ.λπ.) σε σημείο να ενοχληθούν και να διαμαρτυρηθούν ακόμα και εκπρόσωποι κομμάτων της Δεξιάς και καθηγητές πανεπιστημίου. Ο Ιωάννης Μεταξάς δε δίστασε κι αυτούς να φυλακίσει (Ι. Μιχαλακόπουλος, Αλ. Σβώλος, Κων. Τσάτσος, Παν. Κανελλόπουλος κ.ά.).

Τον Απρίλιο του 1939, μετά την ιταλική απόβαση στην Αλβανία, Γαλλία και Αγγλία έσπευσαν να εγγυηθούν τα ελληνικά εδάφη. Όταν εκδηλώθηκε η ιταλική επίθεση εναντίον της Ελλάδας, Γαλλία δεν υπήρχε για να τιμήσει την υπόσχεση, ενώ η Βρετανία έβλεπε τα γεγονότα από κάποια διαφορετική σκοπιά.

Στην Τουρκία, το μονοκομματικό κράτος του Κεμάλ επιζητούσε να εκσυγχρονίσει τη χώρα με το ζόρι. Οι νεωτερισμοί συναντούσαν την αντίδραση του συντηρητικού λαού. Παρ' όλα αυτά, ήταν η πρώτη φορά που ο εκσυγχρονισμός προχωρούσε στην απέραντη χώρα, έστω και βίαια. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε, απείλησε το οικοδόμημα αλλά δεν το γκρέμισε.

Ο Ισμέτ Ινονού, που διαδέχτηκε τον Κεμάλ (1938), παραχώρησε κάποιες ελευθερίες στην έκφραση γνώμης, ενώ το 1939 δεχόταν πρεσβευτή της χιτλερικής Γερμανίας στην Άγκυρα τον φον Πάπεν. Στις 12 Μαΐου 1939, Τουρκία και Βρετανία υπέγραψαν κοινή δήλωση αμοιβαίας βοήθειας, αν κάποια από τις δύο χώρες δεχόταν επίθεση στη Μεσόγειο.

Τον Μάιο του 1934, η φασιστική οργάνωση Σβένα κατέλαβε την εξουσία στη Βουλγαρία, έχοντας επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γεοργίεφ. Κόμματα και Βουλή διαλύθηκαν, η ελευθερία του Τύπου καταργήθηκε, οι δημόσιες συναθροίσεις απαγορεύτηκαν κι οι φυλακές γέμισαν αντιφρονούντες.

Ο βασιλιάς Βόρις βρήκε βολικό το νέο καθεστώς και προσπάθησε να το διαιωνίσει. Στα 1937, υπογράφηκε συνθήκη «διαρκούς φιλίας» με τη Γιουγκοσλαβία. Την άνοιξη του 1938, έγιναν εκλογές κάτω από ασφυκτική αστυνομική τρομοκρατία, ενώ μια «Βουλή» επιλεγμένων προσώπων σχηματίστηκε, με κύριο προσόν ότι ήταν πειθήνια στον βασιλιά.

Έχοντας αποδείξει την προσήλωσή της στον ολοκληρωτισμό, η Βουλγαρία δε δυσκολεύτηκε να βρει στηρίγματα στα υπόλοιπα επίσης ολοκληρωτικά εκείνη την εποχή βαλκανικά κράτη. Μια συνθήκη (21 Ιουλίου 1938) έφερε τους γείτονες να την απαλλάσσουν από τις βαριές υποχρεώσεις της συνθήκης του Νεϊγι (του 1919).

Τον ίδιο καιρό, η Γιουγκοσλαβία σπαρασσόταν από τον ανταγωνισμό Σέρβων και Κροατών.

Στις 6 Φεβρουαρίου 1939, πρωθυπουργός έγινε ο ριζοσπάστης Τσβέτκοβιτς. Τον Απρίλιο του 1939, οι Ιταλοί έκαναν απόβαση στην Αλβανία. Τα γιουγκοσλαβικά σύνορα έδειχναν να απειλούνται, ενώ ο ίδιος ο Χίτλερ παράγγελλε στον Μουσολίνι (12 Αυγούστου 1939) να βρει αφορμή να επέμβει και να διαμελίσει τη χώρα.

Ο εξωτερικός κίνδυνος ανάγκασε τους Σέρβους να βάλουν νερό στο κρασί τους. Στις 24 Αυγούστου 1939, δημιουργήθηκε το «βανάτο της Κροατίας» που περιλάμβανε τις περιοχές Κροατίας, Δαλματίας και Σλοβενίας, με 4.500.000 κατοίκους. Η εκτελεστική εξουσία ενεργούσε «στο όνομα του βασιλιά», ενώ τα μέλη της εθνοσυνέλευσης εκλέγονταν με καθολική μυστική ψηφοφορία. Αμυντική, εξωτερική και οικονομική πολιτική εξακολουθούσαν να καθορίζονται από το Βελιγράδι. Όμως, το πρώτο μεγάλο βήμα για την απόσχιση είχε πραγματοποιηθεί.

Η φασιστική «Σιδερένια Φρουρά» δρούσε απροκάλυπτα με σύμμαχο τον αντισημικό «Χριστιανικό Σύνδεσμο» στη Ρουμανία. Ο κίνδυνος για γενικό πογκρόμ κατά της εβραϊκής κοινότητας ήταν άμεσος. Ο βασιλιάς Κάρολος έκανε πρωθυπουργό τον δημοφιλή ορθόδοξο πατριάρχη Μύρωνα Κρίστεα (Φεβρουάριος του 1938). Η Βουλή διαλύθηκε και στη θέση της συγκροτήθηκε μια συντεχνιακή με «εκπροσώπους των παραγωγικών τάξεων». Διαλύθηκαν και τα κόμματα. Το μόνο που επιτράπηκε ήταν το Μέτωπο Εθνικής Αναγέννησης (δημιουργήθηκε τον Δεκέμβριο του 1938).

Τον Μάρτιο του 1939 ο Κρίστεα πέθανε. Ο Κάρολος διόρισε πρωθυπουργό τον Καλινέσκο και προχώρησε στην ολοκλήρωση της βασιλικής δικτατορίας. Ταυτόχρονα, γνωστοποίησε ότι προσανατολίζει την εξωτερική του πολιτική στη μεριά του άξονα. Η Γερμανία πρότεινε κι ο Κάρολος αποδέχτηκε (23 Μαρτίου 1939) να αναλάβουν μικτές ρουμανογερμανικές επιχειρήσεις τη διαχείριση των κοιτασμάτων πετρελαίου.

Είκοσι μέρες αργότερα (13 Απριλίου), η Γαλλία και η Βρετανία δημοσίευαν κοινή εγγύηση για τη Ρουμανία, που προχώρησε σε νέες εκλογές (Ιούνιος του 1939) αλλά με υποψήφιους αποκλειστικά από το «Μέτωπο».

Το ότι η Ελλάδα ήταν προγραμματισμένος στόχος της Ιταλίας, οι Έλληνες το γνώριζαν από τον Απρίλιο του 1939, όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν την Αλβανία. Κι από τις 10 Ιουνίου του 1940, η Ελλάδα περιμένε τη σειρά της.

Την ημέρα εκείνη, η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο στη Γαλλία και στην Αγγλία, ελπίζοντας σε κάποια εδαφικά κέρδη στις Άλπεις. Δεν τα πήρε ποτέ, αλλά ο Μουσολίνι, στον πανηγυρικό της ημέρας, μιλώντας στους Ιταλούς για τον πόλεμο με τη Γαλλία, αφιέρωσε και μια παράγραφο στους άλλους υποψήφιους. Είχε πει:

«Ήδη, αφότου ο κύβος ερρίφθη και η θέλησή μας έκαψε τις γέφυρες πίσω μας, δηλώνω κατηγορηματικά ότι η Ιταλία δεν σκοπεύει να παρασύρει στη σύρραξη άλλους λαούς που συνορεύουν με αυτήν από ξηρά ή θάλασσα. Η Ελβετία, η Γιουγκοσλαβία, η Τουρκία, η Ελλάδα και η Αίγυπτος, ας σημειώσουν αυτά τα λόγια. Εξαρτάται από αυτές και μόνον αυτές το αν θα πραγματοποιηθούν ή όχι».

Όποιος ξέρει να διαβάζει μέσα από τις γραμμές τι εννοείται και όχι τι λέγεται, εύκολα καταλάβαινε το νόημα. Ο Μουσολίνι έδινε στον εαυτό του το δικαίωμα να κρίνει, αν τα όμορα κράτη τηρούν ή όχι την πρότερη στάση. Από τις 15 Μαΐου, ο Έλληνας πρεσβευτής στη Ρώμη, Ιωάννης Πολίτης, ειδοποίησε την Αθήνα να περιμένει αιφνιδιασμό.

Στις 18 Ιουνίου, όταν πια ο Μουσολίνι ήξερε πως δεν του λάχαινε ούτε τετραγωνικό μέτρο από τα κατακτημένα από τους Γερμανούς γαλλικά εδάφη, οι Ιταλοί πέρασαν στα έργα: Μια μονάδα του ελληνικού στόλου δέχτηκε απροειδοποίητα αεροπορική επίθεση. Νέα αεροπορική επίθεση κατά του αντιτορπιλικού «Υδρα». Κι άλλη σ' ελληνικά πλοία στον Κορινθιακό. Ακόμα μία στη Ναύπακτο. Κι άλλη στο θαλάσσιο χώρο ανάμεσα στην Αίγινα και στη Σαλαμίνα. Καμιά δε βρήκε το στόχο της.

Στις 10 Αυγούστου του 1940, ήρθε η ανακοίνωση για τη δολοφονία του Νταούτ Χότζα. Στις 11 Αυγούστου, σύσσωμος ο ιταλικός Τύπος έγραφε:

«Ο μεγάλος Αλβανός πατριώτης Νταούτ Χότζα δολοφονήθηκε από Έλληνες πράκτορες στην ελληνοαλβανική μεθόριο».

Ο Νταούτ Χότζα ήταν επικηρυγμένος ληστής, καταζητούμενος είκοσι χρόνια για φόνους και ένοπλες ληστείες στην Ελλάδα και στην Αλβανία. Τον είχαν σκοτώσει δυο Αλβανοί πάνω σε καβγά. Οι δολοφόνοι είχαν ήδη συλληφθεί από τις ελληνικές αρχές και η Ιταλία το ήξερε έχοντας επίσημα ειδοποιηθεί. Κι όλ' αυτά είχαν γίνει πριν από δυο μήνες. Στις 14 Αυγούστου, το Αθηναϊκό Πρακτορείο μετέδιδε το μακροσκελές ποινικό μητρώο του Αλβανού «πατριώτη». Την ίδια μέρα, ο Ιωάννης Πολίτης ειδοποιούσε από τη Ρώμη πως το φερέφωνο των φασιστών, ο δημοσιογράφος Γκάλντα, με άρθρο του, ξεκινούσε γενική επίθεση κατά της Ελλάδας. Τα πράγματα είχαν αγριέψει.

Ξημέρωνε Δεκαπενταύγουστο, όταν το παλιό και ένδοξο καταδρομικό «Έλλη» έπιασε σημαιοστολισμένο στην Τήνο, επίσημη συμμετοχή στη γιορτή της Παναγιάς. Οι προσκυνητές πλημμύριζαν το νησί.

Ώρα 8.30' το πρωί. Τρεις τορπίλες κατευθύνονταν προς τον όρμο. Η πρώτη βρήκε μια ξέρα κι έσκασε κοντά στον φάρο. Η δεύτερη έπεσε στον κυματοθραύστη. Η τρίτη χτύπησε την «Έλλη» στα ύφαλα. Ο πάταγος ξεσήκωσε το νησί. Η «Έλλη» έγειρε λαβωμένη. Μάταια προσπάθησαν να τη ρυμουλκήσουν. Στις 9.45' βυθίστηκε.

Στις 6 τ' απόγευμα της ίδιας μέρας, ιταλικά αεροπλάνα βομβάρδισαν το ατμόπλοιο «Φρίντον» στα Μάλια της Κρήτης. Δεν κατάφεραν να το χτυπήσουν.

Τα θραύσματα από τις τορπίλες στο Έλλη, αποκάλυπταν την ταυτότητα του αθέατου δολοφόνου: ιταλικός αριθμός μητρώου, ιταλικά στοιχεία. Η κυβέρνηση έκανε την ανήξερη: «Άγνωστης εθνικότητας» το υποβρύχιο που χτύπησε την «Έλλη».

Όμως, ούτε ο ελληνικός λαός ούτε ο ξένος Τύπος ξεγελάστηκαν: Σηκώθηκε παγκόσμιος σάλος από το έγκλημα. Οι Ιταλοί αναγκάστηκαν να αναδιπλωθούν. Σκαρφίστηκαν εγγλεζικη προβοκάτσια για να παρασυρθεί η Ελλάδα στον πόλεμο. Στο ημερολόγιό του, ο υπουργός Εξωτερικών του Μουσολίνι, κόμης Τσιάνο, αναζητούσε την υστεροφημία:

«Αυτός ο μέθυσος Ντε Βέκι φτάνει», έγραψε. Και Ντε Βέκι ήταν το όνομα του Ιταλού διοικητή των Δωδεκανήσων.

Στα απομνημονεύματά του, ο Ιταλός πρεσβευτής στην Αθήνα Εμανουέλε Γκράτσι σημείωσε:

«Το έγκλημα της Τήνου είχε αποτέλεσμα, - για να μην πω, έκανε το θαύμα, - να δημιουργηθεί στην Ελλάδα μια ενότητα ψυχών. Μοναρχικοί και βενιζελικοί, οπαδοί κι αντίπαλοι της 4ης Αυγούστου, πείστηκαν πως ένα μόνο αδυσώπητο εχθρό είχε η Ελλάδα: Την Ιταλία. Και πως, αν δε γινόταν ν' αποφευχθεί μια σύγκρουση με την Ιταλία, θα ήταν προτιμότερο ν' αντιμετωπιστεί ο εχθρός με ανδρισμό, παρά να υποχωρήσει το ελληνικό έθνος σε κάποιον που δε δίσταζε να μεταχειριστεί τέτοια μέσα».

(Έθνος, 14.8.1997) (τελευταία επεξεργασία, 8.2.2009)